

Жамила Аттокуровна Токошеванын «Махмуд Кашкаринин «Диван-и лугат ат-түрк» дастанындагы уңгу сөздөр (атооч сөз түркүмдөрү) жана алардын азыркы кыргыз тилине катыштыгы» деген темада филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын коргоп алуу үчүн жазылган диссертациясына (Ош, 2021. Адистиги: 10.02.01 – кыргыз тили, иштин көлөмү- 153 бет)

Пикир

Махмуд Кашкаринин «Диван-и лугат ат-түрк» эмгеги XI кылымда жазылып, азыркы кыргыз тилинин тарыхы, адабияты, лексикасы, грамматикасы үчүн баалуу материалдарды бере турган жазма эстелик болуп эсептелет. Кыргыз эли улут катары өркүндөп-өсүш үчүн өз тилин, тарыхын, маданиятын, адабиятын терең жана ар тараптан изилдөөсү, андап-билүүсү абзел. Ушул жагдайдан алганда, эмгек азыркы кыргыз тилинин фактылары менен салыштырылып изилденген. Диссертант Токошева Жамиланын изилдөө үчүн тандаган бул темасы чынында эле актуалдуу. Анткени, бул диссертацияда XI кылымда жашаган түрк элдеринин орток илимпозу, улуу түрколог, тилчи Махмуд Кашкаринин «Диван-и лугат ат-түрк» эмгегинде эскерилген сөздөрдүн дээрлик көпчүлүгү бүгүнкү кыргыз тилинде өзгөрбөстөн байыркы формасында колдонулуп жаткандыгы салыштырылган материалдары аркылуу далил боло алат. Диссертант эмгектеги уңгу сөздөрдү азыркы кыргыз тилиндеги ушундай маанидеги сөздөр менен салыштырып, алардагы окшоштуктарды аныктоо максатын алдыга койгон. Мына ошол максатты жүзөгө ашырууда бир топ абройлуу илимий булактарды пайдаланып, аларды салыштырма-тарыхый методдун негизинде изилдеп, натыйжалуу бай материалдарды топтогон. Анда келтирилген фактылар, кыргыз тилиндеги бүгүнкү мисалдар менен толук кандуу салыштырууга мүмкүнчүлүк берген. Ошонун негизинде талдоонун конкреттүүлүгү, өз көз карашынын жыйынтыктары ынанымдуу чыгарылган. Изилдөөчүнүн байыркы эстеликтерди өздөштүрүп, аракеттенгендиги байкалып турат. Ишти

аткарууда Орхон-Енисей эстеликтеринин фактыларына кайрылып, Махмуд Кашкаринин сөздүк китебинин кыргыз тилине которулган эки вариантынын экөөнөн тең тиешелүү материалдарды жана С.Муталлибовдун өзбек тилиндеги котормосу менен З.-А.М.Ауэзованын орус тилиндеги котормосундагы фактылар өз ара салыштырылып, изилдөө жүргүзүлгөн. Диссертациялык иште фонетикалык өзгөрүүлөргө, лексикалык жана морфологиялык фактылардын азыркы кыргыз тилиндеги көрүнүштөрүнө карата жүргүзүлгөн аракеттери дурус деңгээлде аткарылып, ар бир баптар, бөлүмдөр боюнча жыйынтыктары чыгарылган. Мисалы, сөздүктөгү үндөштүк кубулушунун сакталышынын учурлары, муундук түзүлүштөрүнүн түрлөрү, эмгектеги уңгу сөздөрдүн мааниси азыркы кыргыз тилине бардык жактан дал келген сөздөр, алардын фонетикалык, лексикалык жана грамматикалык өзгөчөлүктөрү, жазылышы сакталып, мааниси өзгөргөн уңгу сөздөрдүн аталышы жана алардын өзгөргөн формаларынын сүйлөө учурунда айтылышы менен “Диван-и лугат ат-түрктөгү” уңгу сөздөрдүн канча түрү бар экендигин аныктоо аркылуу түрк тилдерине мүнөздүү болгон фонетикалык, лексикалык, грамматикалык өзгөчөлүктөргө салыштырматарыхый ыктын негизинде изилдөө жүргүзүлгөн.

Иш конкреттүү факты-материалдардын негизинде баалуу илимий маалыматтарды бергендиги менен жана аларды окутуу-үйрөтүү иштеринде кеңири колдонууга толук жарактуулугу менен жогору бааланат.

Иш толук аякталган, коюлган максатына жеткен деп эсептөөгө болот. КРнын Жогорку Аттестациялык Комиссиясынын коюлган талаптарына жооп берет. Коргоого сунуш кылабыз.

С.И.Ибрагимов – К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университети, Кыргыз тили кафедрасы, филология илимдеринин доктору, профессор.

КОЛУН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАБЕРЯЮ

КАДРЛАР БӨЛҮМҮНҮН БАШЧЫСЫ
ЗАВЕДУЮЩИЙ ОТДЕЛА КАДРОВ

17.06.2021 ж.